

Univerzitet u Tuzli

Ekonomski fakultet

PODUZETNIŠTVO U TURIZMU

Školska 2019/2020 godina

Dr. sci. Bahrija Umihanić, red.prof.

- e-mail: bahrija.umihanic@untz.ba i bahrijau@bih.net.ba
- Kabinet: Ekonomski fakultet – kabinet broj 309
- **KONSULTACIJE**
- Utorak : **10:15 -12:00**

Dr. sci. Selma Smajlović

- e-mail: selma.smajlovic@untz.ba i selmasmajlovic12@gmail.com
- Kabinet: Ekonomski fakultet – kabinet broj 26B
- **KONSULTACIJE**
- Utorak : **10:15 -11:00**

Sadržaj nastavnog programa

- Uvod i teoriju i praksu poduzetništva
- Područja poduzetništva u turizmu

- Proces poduzetništva u turizmu (Uvod u poduzetništvo)
- Razvijanje uspješne poslovne ideje u turizmu (Prepoznavanje prilika i generiranje ideja)

- Razvijanje uspješne poslovne ideje u turizmu (Analiza izvodljivosti; Analiza privredne grane i konkurencije)

- Razvijanje uspješne poslovne ideje u turizmu (Razvijanje efikasnog poslovnog modela; Pisanje poslovnog plana/poduzetničkog projekata)

- Pokretanje poduzetničkog poduhvata u turizmu

- Poduzetništvo u turističkoj destinaciji
- Poduzetništvo i inovacije u turizmu

- Trendovi od interesa za razvoj poduzetništva u turizmu
- Institucionalni okvir za razvoj poduzetništva u turizmu

- Karakteristike turističke ponude poduzetništva u turizmu
- Posjeta turističkoj destinaciji

- Posjeta preduzećima koja posluju u području turizma

Područja pružanja turističkih usluga

Područja pružanja turističkih usluga

TURISTIČKE USLUGE
U SEOSKOM
TURIZMU

TURISTIČKE USLUGE
U LOVNO-
RIBOLOVNOM
TURIZMU

TURISTIČKE USLUGE
NA VODAMA

TURISTIČKE USLUGE
KOJE UKLJUČUJU
SPORTSKO-
REKREATIVNE
AKTIVNOSTI

OSTALE TURISTIČKE
USLUGE

TURISTIČKE USLUGE
KOJE SE MOGU
PRUŽATI U

ZDRAVST
VENOM

KULTU-
RNOM

KONGRE-
SNOM

OMLADI-
NSKOM

PLANI-
SNKOM

OSTALIM
OBLICIMA
TURIZME

BANJS
KOM

VJERS
KOM

Turističke usluge u seoskom turizmu

- **Seoski turizam** je boravak i smještaj turista u domaćinstvu koje je organizirano kao turističko seoska privreda (seosko domaćinstvo) radi odmora i rekreacije.
- **Turističke usluge u seoskom turizmu** naročito su: iznajmljivanje konja za jahanje, zaprega, škola jahanja, lov i ribolov, organiziranje branja plodova i gljiva, berba voća i povrća, ubiranje ljetine, foto safari i slične aktivnosti u seoskom domaćinstvu

Turističke usluge u lovno-ribolovnom turizmu

- Pod turističkim uslugama u **lovno-ribolovnom turizmu** podrazumijevaju se usluge: prihvata i smještaja lovaca-ribolovaca turista u odgovarajuće objekte, organiziranje lova i ribolova i pružanje drugih usluga za potrebe lovno-ribolovnog turizma, kao što su usluge prevoza do lovišta i po lovištu, obuka i iznajmljivanje lovačkih pasa, iznajmljivanje lovačkog oružja, foto-safari i slično.

Turističke usluge na vodama

- Pod **turističkim uslugama na vodama** podrazumijevaju se usluge na rijekama, jezerima i moru, te ostalim vodama, kao što su:
 - iznajmljivanja plovnih objekata za odmor i rekreaciju i turistička krstarenja,
 - iznajmljivanja prostora uz uređenu i djelimično ili potpuno zaštićenu obalu za smještaj plovnih objekata i turista koji borave u njima,
 - prihvata, čuvanja, održavanja i snabdijevanja plovnih objekata, d) uređenja i pripremanja plovnih objekata,
 - škole plovidbe i ronjenja, obuke za vožnju skutera za vodu, obuke za skipere i organizovanje sportskih nautičkih aktivnosti i
 - obezbjeđivanja službe spasavanja i pružanja hitne medicinske pomoći.
- Turističke usluge u turizmu na vodama pružaju se u prihvatnim i plovnim objektima na rijekama i jezerima.

Turističke usluge koje uključuju sportsko-rekreativne aktivnosti

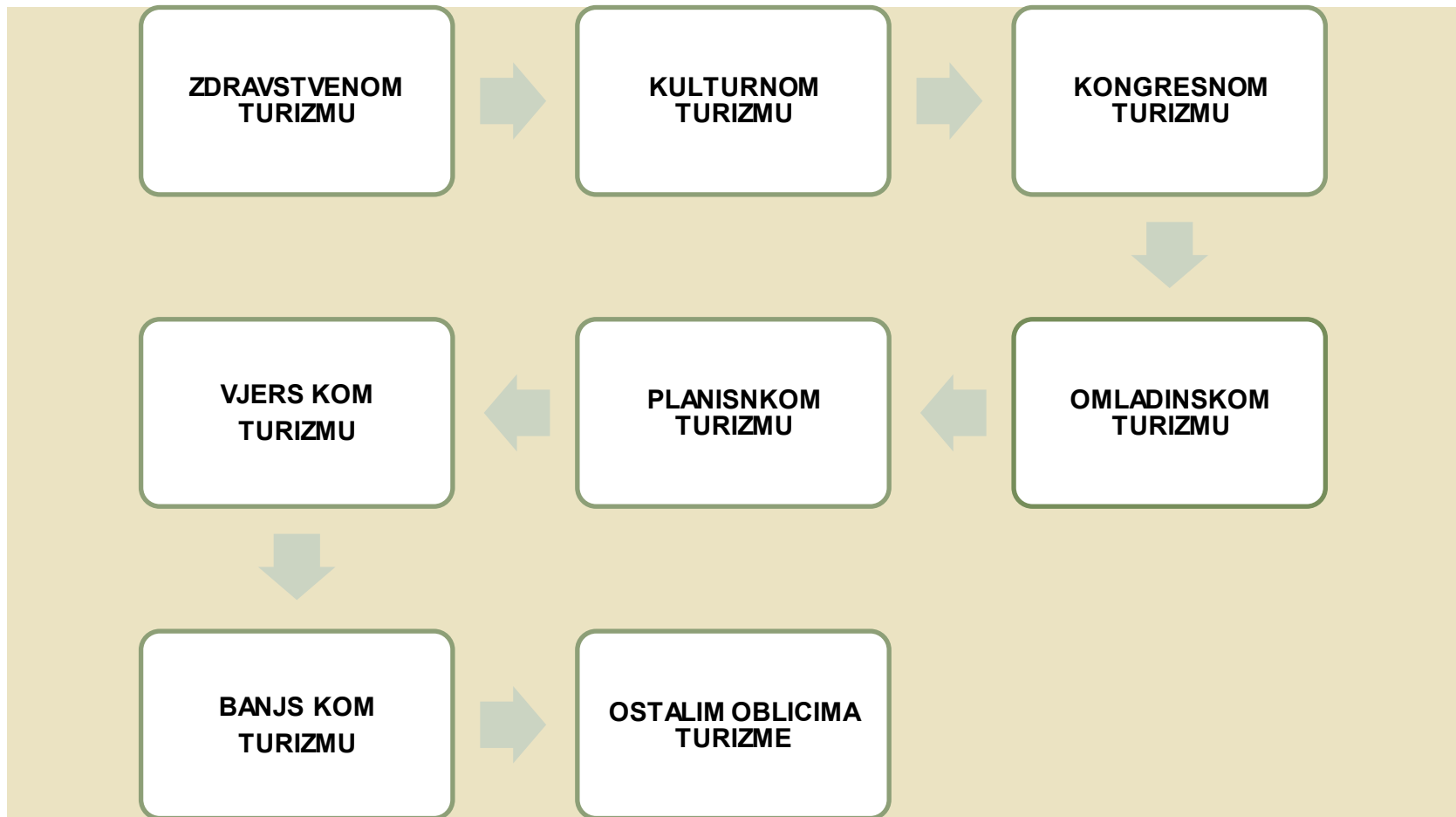
- Turističke usluge koje uključuju **sportsko-rekreativne aktivnosti** su:
 - turističke usluge na divljim vodama, kao što su: rafting, kajak, kanu, splavarenje, kanjoning, kao i ostale slične aktivnosti,
 - ostale turističke usluge, kao što su: usluge sportskog penjanja, paraglajding, speleološko istraživanje, ronjenje, speleo-ronjenje, biciklizam, brdski biciklizam, alpinizam, gorskoplaninsko vođenje, skakanje užetom, skakanje padobranom, hajking (hiking), trekking (trekking), hidrospid (hydrospeed), kao i ostale slične aktivnosti.

Ostale turističke usluge

- Ostale turističke usluge su:
 - usluge na kupalištima
 - iznajmljivanje sandolina, čamaca, kajaka i njihov smještaj i čuvanje,
 - iznajmljivanje jedrilica, dasaka za jedrenje, bicikla na vodi, skutera i sl.,
 - iznajmljivanje pribora i opreme za kupanje i skijanje na vodi,
 - iznajmljivanje suncobrana, ležaljki i dr.
 - iznajmljivanje skijaške, opreme za bord, ribolovne, ronilačke opreme i s

Turističke usluge koje se mogu pružati u

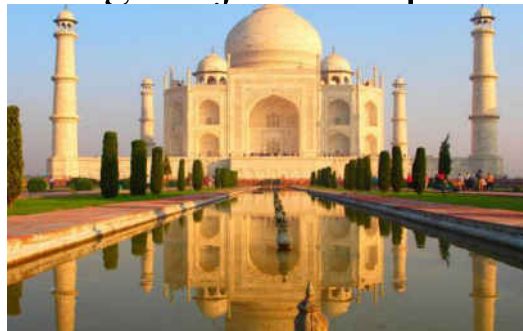
Turističke usluge u zdravstvenom i banjskom turizmu

- Turističke usluge u **zdravstvenom turizmu** podrazumijevaju putovanja motivisana potrebom za unapređivanjem zdravlja i prevenciju bolesti uz pomoć medicinskih usluga, terapija, fizičke aktivnosti, velnes usluga i slično, a koje se konkretno odnose na banjski (pružanje usluga uz korišćenje prirodno-ljekovitih faktora) i medicinski turizam (pružanje medicinskih usluga iz oblasti stomatologije, plastične hirurgije, ortopedije i slično).

Turističke usluge u kulturnom turizmu

- **Kulturni turizam** označava kretanje ljudi koje je uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja, s namjerom sakupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe.
 - **Glavni kulturno-turistički proizvod** je kulturna atrakcija poput spomenika arhitekture ili urbanizma, raznih manifestacija ili festivala, ili pak posebnih kulturno turističkih usluga.
 - **Dodatni kulturno-turistički proizvodi** mogu biti odvojeni ili inkorporirani u kulturnu atrakciju, a sastoje se od općih turističkih usluga i ponude koju provode turističke organizacije (turistički uredi, nacionalne turističke organizacije, turistički klubovi, turističke agencije i tur-operatori) i prometne infrastrukture.

Turističke usluge u kongresnom turizmu

- Uslugama u **kongresnom turizmu** smatra se skup turističkih usluga u vezi sa organizovanjem naučnih, političkih, stručnih, kulturnih i drugih skupova, prihvata i smještaja učesnika, priređivanje kulturno-zabavnih i drugih manifestacija u vezi sa organizacijom slobodnog vremena učesnika, kao i priređivanje pratećih priredbi (izložbe, prezentacije proizvoda, prodaja proizvoda i slično).

Turističke usluge u vjerskom turizmu

- **Vjerski turizam** jedan je od najstarijih oblika turističkih putovanja. Ima određene specifičnosti u odnosu na druge vrste turističkih kretanja - veoma su zastupljena grupna putovanja, na kojima učestvuju pripadnici iste vjeroispovijesti, u pratnji duhovnika ili stručnog vodiča.
- Vjerska događanja i turizam predstavljaju „susret“ dviju stvarnosti koje se međusobno razlikuju, ali te različitosti treba uvažavati i poštivati ... i u dijaloškom pristupu treba osmisliti smjernice za novu turističko-vjersku ponudu i potražnju.

Turističke usluge u planinskom turizmu

- Planinski turizam je vrsta turizma u kojem se odredišta turista nalaze u planinskim područjima. Planinski turizam koji postoji u planinskim mjestima se zbog različitih svojstava ponude uslovljene klimatskim faktorima dijeli na planinski turizam u ljetnom (od maja do oktobra) i planinski turizam u zimskom (od novembra do aprila) periodu.
- Turistička praksa razvijenih planinskih područja pokazuje da osim tradicionalnih aktivnosti planinarenja i skijanja, **planinska mjesta nude brojne aktivnosti na otvorenom i zatvorenom prostoru** i to tokom cijele godine, zbog svojih klimatskih svojstava planine su i tražena zdravstvena, wellness i fitness odredišta ruženju.

Turističke usluge u omladinskom turizmu

- Usluge u **omladinskom turizmu** predstavljaju organiziranje i provođenje boravka turista u hostelima ili drugim objektima koji su predviđeni za omladinu, kao što su studentski i omladinski domovi, kampovi, kao i organiziranje kulturno-zabavnih, muzičkih, edukativnih i drugih programa i sadržaja koji su u vezi sa boravkom omladine.

Design Hostel StarMo Mostar

Turističke usluge na skijaškom terenu

- Uslugama na **skijaškom terenu** smatra se davanje na korištenje prostora, uređaja i opreme za rekreativno i sportsko skijanje, skijašku obuku i druge rekreativne i sportske aktivnosti na snijegu, te iznajmljivanje skijaške opreme, opreme za vožnju borda, motornih sanki, posebnih vozila koja se kreću po snijegu, usluge korištenja ski i bebi liftova, žičara i slično.

Turističke usluge u raftingu i splavarenju

- Turističke usluge u raftingu i splavarenju su:
 - iznajmljivanje prostora uz uređene i djelimično ili potpuno zaštićene obale,
 - iznajmljivanje plovnih objekata za odmor i rekreaciju,
 - prihvat, čuvanje i održavanje plovila,
 - usluge snadbjevanja raftera ili splavova (vodom, namirnicama, rezervnim djelovima, opremom i sl.),
 - obuka za skipere i voditelje splavova i čamaca,
 - uređenje i priprema plovila i čamaca,
 - obezbjeđenje službe spašavanja i pružanja hitne medicinske pomoći,
 - usluge skipera,
 - druge usluge za potrebe turističkih usluga raftinga i splavova.

Poduzetništvo u turističkoj destinaciji

„Menadžment turističke organizacije i destinacije“,
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Opatija, 2018.godina

Tursitička destinacija

- Pojam **destinacija** potječe od latinske riječi *destination*, koja u izvornom obliku znači odredište, pa i cilj (odredište i odmor, cilj boravka i odmaranja u nekom prostoru). Pored ovog, u literaturi na engleskom jeziku se često susreće termin *resort*, koji u direktnom prijevodu označava mjesto za odmor. Postoji dosta razlika u definiranju **turističke destinacije**.
- Neke od definicija koje najbliže objašnjavaju pojam turističke destinacije su:
- Određena uža ili šira prostorna cjelina u kojoj se ostvaruje turistički promet, a ta cjelina može biti svako mjesto koje raspolaže turističkim kapacitetima, kao i svaka regija u kojoj je smješteno više turističkih centara. (*E. Inskip, M. Kalenberger, 1992*).

Tursitička destinacija

- Komplex različitih rekreativnih i društvenih sadržaja koji se nalaze na jednom lokalitetu. *(S. Gan, 1988)*
- Destinacija također može biti mjesto za odmor ili poslovni centar kojeg turisti posjećuju i gdje borave. To može biti jedna oblast ili čak zemlja u okviru koje oni putuju. To može biti i brod za kružno putovanje pri kojem se posjećuje više luka. Najispravnije je pod destinacijom podrazumijevati jedno ili više mjesta u koja turisti dolaze i borave, a koja predstavljaju osnovni cilj njihovih kretanja. *(S. Holovej, 1989)*

Turistička destinacija je mjesto koje u sebi sadrži više atrakcija koje se na tržištu mogu ponuditi kao turistički proizvod. *(Nacrt Zakona o turizmu Federacije BiH)*

Turistička destinacija

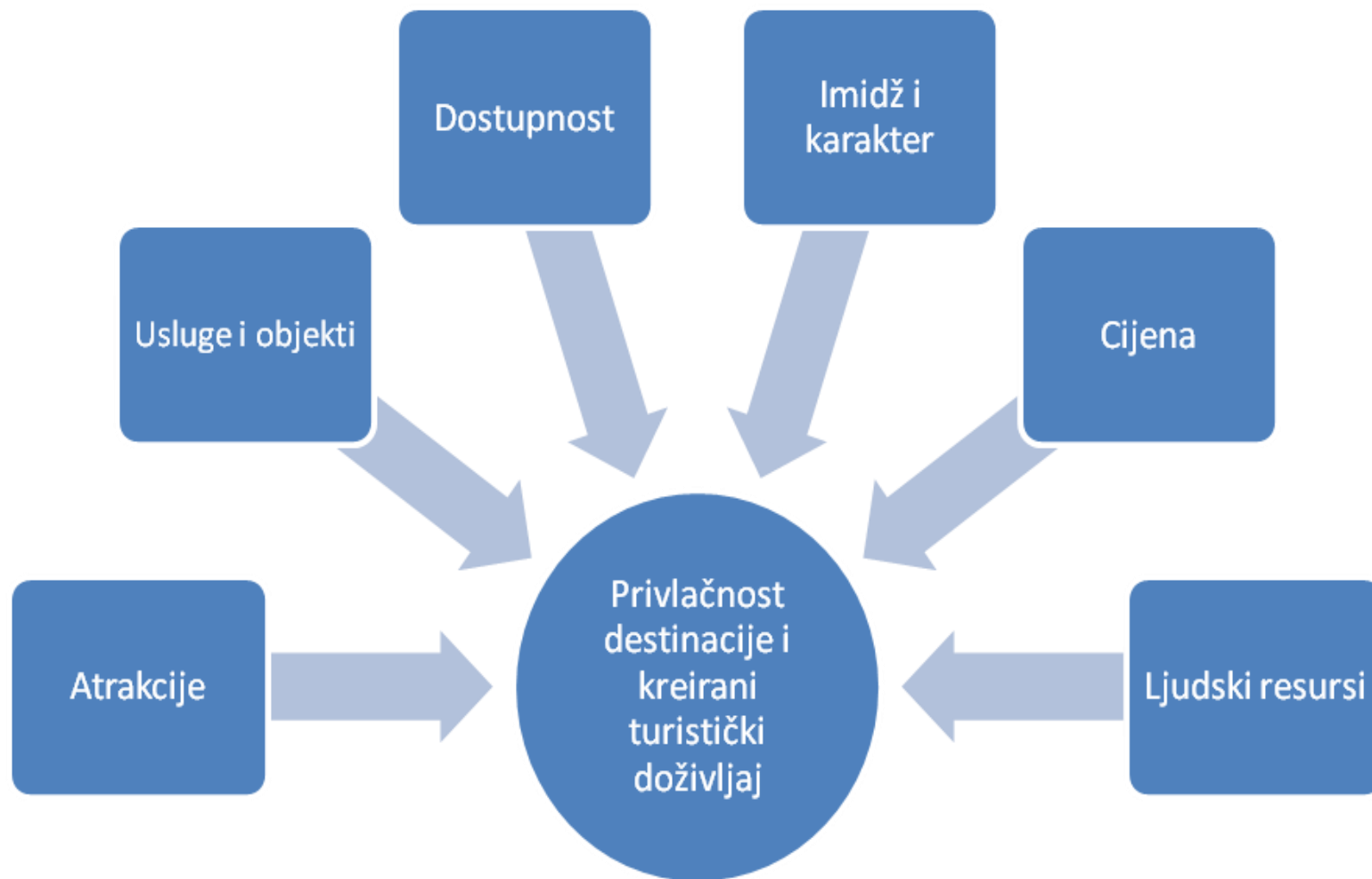
- U cjelini uzevši, za turističku destinaciju treba reći:
 - da čini prostornu cjelinu turističke ponude
 - da mora raspolagati dostatnim elementima ponude
 - da je orijentirana tržištu, turistima
 - da je neovisna o administrativnim granicama
 - da se destinacijom mora upravljati.
- Iz navedenih obilježja proizlazi činjenica da destinacija ima i proizvodnu funkciju ponude odmora, *koja kombinacijom elemenata ponude „proizvodi“ destinacijski proizvod*. Kao takva destinacija je konkurentna jedinica u receptivnom turizmu odnosno *turistička destinacija je proizvod*, dok izraz odredište predstavlja cilj.

Turistička destinacija

pridjev destinacijski

- Mogućnost turističkog djelovanja „proizvodi“ se na svakoj razini pružanja usluga, pa je najčešće dijelimo **da lokalno internu mogućnost turističkog djelovanja i lokalno eksternu mogućnost turističkog djelovanja.**
- *Da li se hotel ponaša destinacijski?* Navedeno pitanje traži odgovor da li hotel svoje mogućnosti turističkog djelovanja (svoju ponudu) optimalno kombinira s elementima ponude iz svog okruženja (eksternim mogućnostima turističkog djelovanja). *Da li se poduzeće ponaša destinacijski?* Da ako svoje interne mogućnosti kombinira s eksternim mogućnostima destinacije.
- Destinacijski razvoj turizma podrazumijeva optimalnu kombinaciju lokalno internih i lokalno eksternih mogućnosti turističkog djelovanja, bez obzira da li se radi o hotelu, poduzeću, gradu, lokalitetu, zoni ili državi u cjelini.

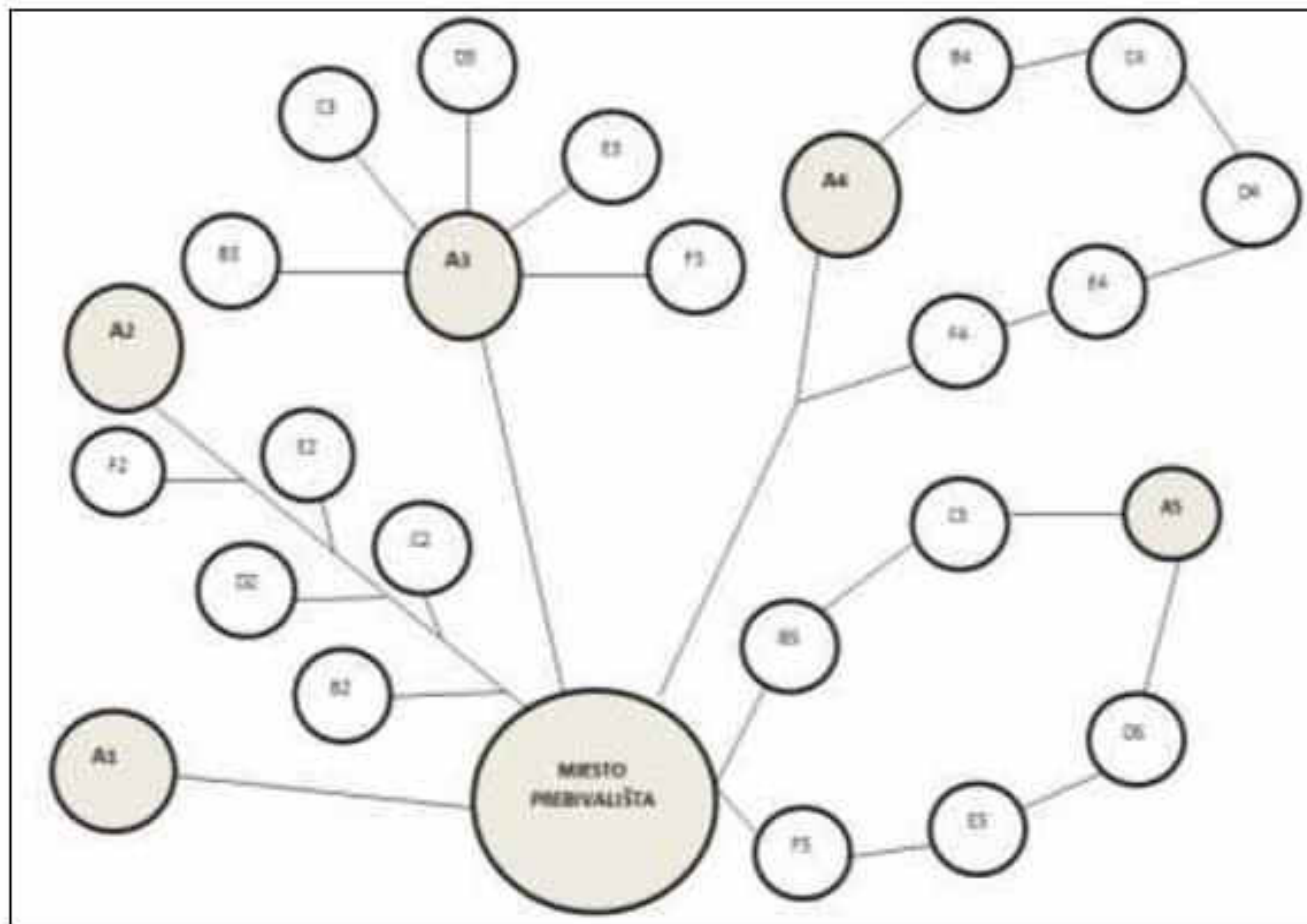
Elementi turističke destinacije

Tipologija tursitičkih destinacija

- Pri analizi turističke destinacije [Buhalis \(2000\)](#) ističe da je potrebno uzeti u obzir sljedećih šest elemenata:
 1. **Atrakcije** (prirodne, umjetne, izgraene, svrhovito izgraene, baština, posebna dogaanja)
 2. **Pristupačnost** (cjelokupni infrastrukturni sustav koji se sastoji od staza, terminala i vozila)
 3. **Sadržaji** (smještajni i ugostiteljski objekti, maloprodaja, ostale turističke usluge)
 4. **Dostupni paketi** (turistički paketi od posrednika i grosista)
 5. **Aktivnosti** (sve aktivnosti dostupne u destinaciji i koje turisti poduzimaju tijekom boravka)
 6. **Pomoćne usluge** (usluge koje koriste turisti kao što su banke, telekomunikacija, pošte, kiosci, bolnice, itd.)

Tipologija turističkih destinacija

Izvor: Lue, Crompton, i Fesenmaier, 1993.

Tipovi turističkih destinacija

glavna ciljana tržišta i poduzete aktivnosti

Tip turističke destinacije	Kupci	Aktivnosti
Urbana	Posao Dokolica	Sastanci- konferencije- izložbe Obrazovanje- religija- zdravlje Razgledavanje- kupovina- zabava- kratak predah
Morska	Posao Dokolica	Sastanci- konferencija- izložbe More- sunce- pijesak- seks- sport
Alpska	Posao Dokolica	Sastanci- konferencije- izložbe Skijanje- planinski sportovi- zdravlje
Ruralna	Posao Dokolica	Sastanci- konferencije- izložbe Opuštanje- poljoprivreda- učenje- sportovi
Autentični Treći svijet	Posao Dokolica	Istraživanje poslovnih mogućnosti- sastanci Avantura- autentičnost- dobročinstvo- posebni interesi
Jedinstvena- egzotična- ekskluzivna	Posao Dokolica	Sastanci- povlačenje u osamu Posebne prigode- bračno putovanje- obljetnice

Životni ciklus turističke destinacije

Izvor: Butler, 1980.

Destinacijski proizvod

- Turisti u destinaciju dolaze zbog njezinih prirodnih i antropogenih atraktivnosti. **Atraktivnosti čine osnovu turističkoga proizvoda destinacije.**
- Turisti će odabrati takav proizvod destinacije kojim će najbolje zadovoljiti svoje potrebe. Potražnja ovisi o atraktivnosti. Što je proizvod atraktivniji privući će veći broj turista.
- *Dibb i ostali (1995)* destinacijski proizvod definiraju kao:“... sve ono korisno, odnosno ponekad i nekorisno što netko primi prilikom razmjene.”
- Proizvod je sveukupnost opipljivih i neopipljivih svojstava, uključujući funkcionalne, socijalne i psihološke koristi i zadovoljstva. **Proizvod može biti ideja, usluga, roba ili bilo koja kombinacija tih triju pojmova.**

Destinacijski proizvod

- Da bi se proizvod turističke destinacije mogao oblikovati, promovirati i uravnoteženo razvijati, **potrebno je temeljito analizirati njegove sastavnice.**
- Takvom analizom treba obuhvatiti (Berc Radišić, 2009):
 - identifikaciju realnih dijelova turističkoga proizvoda
 - procjenu dijelova turističkoga proizvoda
 - ocjenu mogućnosti komercijalizacije pojedinih dijelova turističkoga proizvoda
 - stavove menadžmenta o sudjelovanju pojedinih dijelova u turističkom proizvodu, obzirom na njihovu privlačnost i ograničenja u valorizaciji
 - izbor dijelova turističkoga proizvoda koji na tržištu najbolje konkuriraju i izražavaju identitet ponude kao brend destinacije.

Destinacijski proizvod

poduzetničke prilike za ostvarenje poduzetničkog poduhvata

FIZIČKI PROIZVODI – uključuje fizičke stavke kao što su atrakcije, objekti, prijevoz i infrastruktura. Atrakcije uglavnom igraju ključnu ulogu u privlačenju turista u neku destinaciju. Takoer, kako bi turisti mogli doći do neke destinacije, mora postojati praktična prometna povezanost destinacije te dobra infrastruktura (npr. električna energija, kanalizacija, telekomunikacije i drugo). Osim navedenog nužan je i adekvatan broj smještajnih te ugostiteljskih objekata koji će zadovoljiti potrebe turista.

PAKETI – sve destinacije nude paket aranžmane i programe koje turisti mogu kupiti i koristiti u destinaciji. Pakete kreiraju putničke agencije, tour operatori i drugi, na način da kombiniraju mnogobrojne elemente kako bi turisti imali potpun doživlja

PROGRAMI – uključuju dogaaje, festivale i aktivnosti posebne organizirane i planirane za turiste. Dobro osmišljeni i organizirani te dobro promovirani festivali i dogaaji privlače turiste u destinacije, te iz tog razloga dijele ovu uloga privlačnog “magneta” uz prije spomenute atrakcije

LJUDI – lokalno stanovništvo je izvor gostoprimstva u nekoj destinaciji bilo to kao domaćini (u privatnim smještajnim kapacitetima), kroz ugostiteljske usluge ili kao zaposlenici u turizmu. Lokalna kultura i stil života takoer često privlače turiste te bi lokalno stanovništvo uvijek trebalo biti upoznato sa koristima koje turizam donosi, ali i uključeno u proces donošenja odluka vezanih za turizam

HVALA NA PAŽNJI

Dr.sc.Bahrija Umihanić, red.prof.

- e-mail: bahrija.umihanic@untz.ba i bahrijau@bih.net.ba
- Kabinet: Ekonomski fakultet – kabinet broj 309
- **KONSULTACIJE ZA STUDENTE SMJERA EKONOMIJA**
- Ponedjeljak : 12:15 -13:00;
- Utorak: 12:15 -13:00;
- U drugim terminima po zahtjevu studenta
- (korespodencija za najavu putem mejla bahrija.umihanic@untz.ba)
- **KONSULTACIJE ZA STUDENTE MENADŽMENTA U TURIZMU**
- U terminima za redovne studente
- U terminima predavanja, sat prije ili sat poslije uz prethodnu najavu studenta